

stig vind'. Om sommeren skulle der jo så langt nordpå være lyst nok til at sejle det meste af eller hele døgnet, så det ville være en ugunstig omstændighed at skulle lægge bi om natten; at lægge en gunstig omstændighed hertil er ulogisk, og Michael Korhammer har da også nylig med gode filologiske grunde hævdedet, at *ambyrne* betyder 'ugunstig'. Oversætteren, *alias* nærværende anmelder, beklager, at han ikke i tide fik styr på dette tekststed.

Niels Lund

Kongemagt og samfund i middelalderen. Festskrift til Erik Ulsig på 60-årsdagen 13. februar 1988. Red. af Poul Enemark, Per Ingesman og Jens Villiam Jensen. (Arusia – Historiske skrifter VI, 1988). xx + 464 s., 260,00 kr.

Der kommer mange festskrifter i disse år; er de store årgange mon ved at nå til skelsår og alder? Hvis man i den anledning kunne frygte, at bidragenes kvalitet faldt, så gøres denne frygt til skamme i denne bog. Her er ikke tale om, at bidragyderne har grebet dybere end sidste gang i skrivebordsskuffen, her er tværtimod helt overvejende tale om friske og aktuelle arbejder, som vil sikre, at dette festskrift indgår i diskussionen i de kommende år. Redaktionen har stor ære af at have samlet denne buket af gedigne og perspektivrige bidrag og forelagt dem i en æstetisk ganske tilfredsstillende form. Indholdet falder i tre dele: Højmiddelalderstudier, Senmiddelalderstudier og Gods- og agrarhistoriske studier; hertil kommer en bibliografi over Erik Ulsigs forfatterskab. Bidragyderne er fortrinsvis kolleger fra Aarhus og andre universiteter og tidligere elever, men også arkivverdenen er repræsenteret, og bidragene afspejler i høj grad Ulsigs interesse- og forsk-

ningsfelter. Flere bidrag går ind på kilderne til den middelalderlige godshistorie, som Ulsig selv har arbejdet så intenst med; andre behandler emner udsprunget af ødegårdsprojektet, som han også er dybt involveret i. Atter andre behandler politiske, sociale eller økonomiske problemkomplekser, som *Constitutio Valdemariana i 1448*, *Armeriddere*, eller *Christian I's råder*, *Skåne-markedets betydning for kongemagtens finanser*, eller forholdet mellem Lybæk og Danmark.

En anmeldelse af hvert enkelt bidrag vil uanset deres emnemæssige sammenhæng føre for vidt og blive for spredt fægtning, ligeså de kommentarer, som anmelderen på sin egen baggrund kunne være fristet til. Det ville også kun være på baggrund af egne interesser, hvis man skulle fremhæve nogle bidrag som mere interessante end andre. Min eneste kritiske kommentar skal derfor gælde bibliografien over Ulsigs arbejder. Den opregner, som sig hør og bør, i kronologisk orden Ulsigs videnskabelige arbejder i bog- og artikelform og hans større anmeldelser; man kan måske diskutere, om ikke disputatsoppositioner hører hjemme i den anden kategori snarere end i den første. Men er det ikke at gå lidt over gevind at fortegne bidrag til et tidsskrift som *Nyt fra Historien*? – Der er ganske vist skrevet mange gode og tankevækkende ting i disse spalter, ikke mindst af Erik Ulsig, men hvor mange af os tager denne indsats med, når vi opregner årets forskningspræstation til universitetet? – og interesserede kan i hvert fald uden vanskelighed finde dem uden en bibliografi.

Niels Lund

Inge Skovgaard-Petersen: *Da Tidernes Herre var nær. Studier i Saxos historiesyn.* (Den danske historiske Forening, 1987).

Blandt initierede Saxoforskere i generationerne fra 1866 til 1920 var Saxo ikke blot den sandfærdige kilde til vor tidligmiddelalderlige historie og dens folkelige sagnskat, men også det engagerende, vækkende forbillede for en kongetro nationalisme i det offentlige liv båret af en autoritær-puritansk moral i privatsfæren. Hos vort århundredes kritiske historikere har Saxo ikke blot været den bevidst løgnagtige historieforsker, men også eksponenten for et tvivlsomt (eller rettere et utvivlsomt farligt) politisk standpunkt; og de senere års feministiske forskning (Birgit Strand Sawyer og Nanna Damsholt) har specielt taget afstand fra hans patriarkalske kvindesyn.

Inge Skovgaard-Petersen undgår at tage stilling til Saxos aktuelle anvendelighed, men viser en gennemført sympati for ham som højmiddelalderlig skribent med højmiddelalderlig baggrund og tager sympatien til udgangspunkt for en helhedsbetragtning af *Gesta Danorum* som litterært værk. Hendes holistisk-hermeneutiske metode holder sig klogeligt fra det firkantede allegoriske systema á la Kurt Johanneson; men hendes emne er som hans den tankemæssige og emotionelle enhed i Saxos værk, det bærende, det, der forbinder hans sagnskat med hans samtidshistorie. Hendes tese er, at *Gesta Danorum*s dele belyser hverandre *typologisk*, så at sagnene foregriber, *præfigurerer* de senere tiders fuldt udfoldede historiske begivenheder.

Inge Skovgaard-Petersen genoptager forbindelsen med det nittende århundredes sagnforsker Peter Erasmus Müller, med århundredskiftets Hans Olrik og med det tyvende århundredes Hans Lukman og giver selvstændige bidrag til udredningen af forholdet mellem Saxo og den rige, men oftest langt senere nedskrevne islandske litteratur. Hendes synspunkt er overalt, at Saxo gen-

nemarbejder og nyformulerer sit materiale, så at man aldrig kan gribe hans kilder bag hans fortællinger: de tjener først og fremmest hans helhedssyn på historiens gang, hans syn på fortid og fremtidsmaal i eet. Samtidig viser hun Saxos tilknytning til middelalderens normer og her især til forbillederne i hans litterære genre, historien om folkets oprindelse, *ab origine gentis*. Bevidst efterfølger han de historikere, han nævner, Dudo, Beda og Paulus Diaconus; og i hans histories centrale akse, omtalen af verdensfreden under Kristi jordeliv, »da Tidernes Herre var nær«, citerer han universalhistorikeren Orosius. Hans danmarkshistorie er som deres værker frelseshistorie.

Overraskende nok fremhæver Inge Skovgaard-Petersen Saxo som kirkelig forfatter; for vel tager han afstand fra ordensgejstlighedens kontemplative fromhedstype, men han tilslutter sig så meget mere helhjertet kirkens »verdensgejstlige« mænds krav på at give bindende vejledning for samfundsmoralen og tage aktivt del i regering og retsudøvelse – når det vel at mærke kan ske i frugtbart samarbejde med kongemagten. Thi kongerne har fra sagnenes urtid haft afgørende betydning for folkets moralske udvikling; og også de hedske danekonger har kendt til at lade sig vejlede af store moralske vismænd, skikkelser som Erik den Veltalende og Starkad. Her magter Saxo noget, man sjældent ser blandt middelalderens latinske moralister: han evner at skildre to grandiose *tvetydige* personer, den barske hedning Starkad og den kristne ærkebiskop Eskil; begge er trods svære moralske brist store moralister, og hver især bliver med rette vejledere for flere slægtled af danske konger.

Inge Skovgaard-Petersen søger at læse Saxo med det begrebsapparat, han kunne vente at finde hos sine samtidige læsere, og som han tænkeligt kan have

spillet på. Hun udvider ikke blot vor indsigt i *Gesta Danorum*, men giver også god besked om den side af middelalderen, moderne mennesker nok har sværest ved at fatte sympati for: dens moralbegreb. Hun forsøger selv at tænke middelalderligt og at anvende middelalderlige metoder. Vanskeligheden ved den gamle typologiske holisme er imidlertid, at den fandt enhed og parallelitet, specielt i Bibelen, hvor moderne forskere ingen ser. Både for oldkirken og middelalderen vrimgede Det gamle Testamente således med præfigurationer på nytestamentelige og teologiske begreber (for eksempel er Gud Herren med to engle på besøg i Mamrelund en typologi på Treenigheden); men moderne forskere læser ikke Bibelen på den måde. Og den enhed, en middelalderlig læser tænkeligt kunne lægge ind i *Gesta Danorum*, er ikke modsigelsesfrit og nødvendigt Saxos egen intention. Der knytter sig det problem til den holistisk-hermeneutiske metode, at skønt ethvert digterværk er en enhed, og skønt man ikke kan sige hvad som helst om det, kan der ud fra alle betydelige værker gives mangfoldige kvalificerede, men indbyrdes stærkt modstridende tolkninger. Inge Skovgaard-Petersen giver et kvalificeret bud på, hvad der udgør den indre linie i *Gesta Danorum*; hendes indfaldsvinkel kan ikke udelukke andres, men skal nok vise sig frugtbar. Hun kan lide Saxo.

Rikke Malmros

Bjørn Poulsen: *Land – By – Marked. To økonomiske landskaber i 1400-tallets Slesvig*. (Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, 1988). 300 s., ill. 150 kr.

I brede kredse er interessen for middelalderen stærkt stigende. Ladurys bog

om Montaillou er for ikke så længe siden oversat til dansk, Umberto Ecos bog Rosens navn er blevet en bestseller og danske forfattere som Ebbe Kløvedal, Helle Stangerup og Ib Michael skriver romaner om middelalderen som sælges i pæne oplag.

Og de første sider i Bjørn Poulsens bog om de økonomiske landskaber i 1400-tallets Slesvig vækker mindelser om sådanne middelalderbøger. Som Eco lægger Poulsen ud i kriminalgenren: En henrettelse i 1472, hvor en mand får skåret hjertet ud, hvorefter han parteres i fire stykker som hver især lægges på et hjul. Baggrunden for denne makabre hændelse var et oprør blandt borgere og bønder i dele af det nuværende Sydslesvig. Og som den gode detektiv vil Poulsen finde det egentlige motiv til henrettelsen – baggrunden for oprøret.

I dette forehavende arbejder Poulsen systematisk og grundigt som enhver politimand. Undersøger alle mulige kilder der kan belyse spørgsmålet, stiller nye spørgsmål og kontraspørgsmål og lægger på denne seje og vedholdende vis brik ved brik til et billede af to økonomiske landskaber. Som så ofte før viser det sig nemlig, at det er økonomiske forhold, der er den egentlige baggrund for oprør. I disse undersøgelser indfrier Poulsen ikke de sproglige og dramatiske forventninger, man måske sad med i indledningen, men det er heller ikke hans ærinde. Når læseren alligevel fængsles hænger det sammen med, at dansk historieskrivning med »Land. By. Marked« har fået sin første bog om det evigt aktuelle men længe oversete tema »land og by«. Lidt sent i betragtning af at Sverige siden 1952 har haft sin egen udgave af land-by problematikken i Börje Hanssons disputats: »Österlen«.

Bjørn Poulsen henviser i sit forord blandt andet til den store inspiration